

timet non habere; sed necesse est plane ut sit aliquid verbum quod si dicatur contra Spiritum Sanctum, nullam remissionem mereatur. Solum enim Scripturæ ita loquitur quando aliqui sic dicitur ut neque ex toto, neque ex parte dicitur sit; non sit necesse ut ex toto fieri possit, ut ex parte non intelligatur: sicut cum Dominus dixit Judæis (Joan. 11.) „ Si non venisset, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent. Non enim ita dictum est ut sine ullo omnino peccato vellet intelligi futuros fuisse Judæos; sed esse aliquid peccatum quod non haberent, nisi Christus venisset. Quis autem sit iste modus contra Spiritum Sanctum, ordo postulat ut dicamus. Insuper siquidem nobis in Patre auctoritas, in Filio nativitas, in Spiritu Sancto Patris Filiique communitas. Quod ergo commune est Patri, & Filio & per hoc nos voluerunt habere communionem, & inter nos, & secum. Caritas enim Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis: ad Rom. 5. & quia peccatis alienabamur a possessione bonorum verorum, caritas operit multitudinem peccatorum: 1. Petr. 1. Quod enim Christus in Spiritu Sancto peccata dimittat, hinc intelligi potest quod cum dixisset discipulis (Joan. 20.) „ Accipite Spiritum Sanctum, continuo subiecit: Si cui dimiseritis peccata, dimittentur illis. Primum itaque credentium beneficium est in Spiritu Sancto remissio peccatorum. Contra hoc donum gratuitum loquitur cor impenitens: ipsa ergo impenitentia est Spiritus blasphemiae; quæ non remittetur neque in hoc sæculo, neque in futuro. Contra enim Spiritum Sanctum, quo peccata dimittuntur, verbum valde malum, sive cogitatione, sive lingua sua dicit qui secundum duritiam cordis sui, & cor impenitens, thesaurizat sibi iram in die iræ. Hæc omnino impenitentia non habet remissionem neque in hoc sæculo, neque in futuro: quia penitentia impetrat remissionem in hoc sæculo, (1) quæ valeat in futuro. Sed ista impenitentia, quamdiu quisque in hac carne vivit, non potest judicari: de nullo enim desperandum est quamdiu patientia Dei ad penitentiam adducit. Quid enim, si isti quos in quocumque genere erroris notas, & tanquam desperatissimos damnas, antequam istam vitam finiant, agant penitentiam, & inveniant veram vitam in futuro? Hæc autem blasphemiam, quamvis prolaxa, & pluribus verbis contexta sit, solet tamen Scripturæ etiam multa verba verbum appellare: neque enim unum verbum locutus est Dominus cum Propheta; & tamen legitur: Verbum quod factum est ad illum, vel

(1) Al. quæ erit,

ad illum Prophetam. Hic autem fortassis aliquis quaerat utrum tantummodo Spiritus Sanctus peccata dimittat, an & Pater, & Filius. Respondemus, quia & Pater, & Filius: ipse enim Filius de Patre dicit (supra 6.) *Dimittet vobis Pater vestra peccata vestra*; & de se ait (supra 9.) *Filius hominis potestatem habet in terra dimittendi peccata*. Cur ergo illa impenitentia quæ nunquam dimittitur, solum ad Spiritum Sanctum blasphemiam dicitur pertinere? Tanquam ille qui hoc impenitentia peccato fuerit obligatus, dono Spiritus Sancti resistere videatur, quod eo dono fiat remissio peccatorum. Sed peccata, quia præter Ecclesiam non dimittuntur, in eo spiritu dimitti oportebat qui in unum Ecclesia congregatur. Remissio ergo peccatorum, quam tota Trinitas facit, proprie ad Spiritum Sanctum dicitur pertinere: ipse enim est, Spiritus adoptionis filiorum, in quo clamamus, „ Abba Pater: Rom. 8. ut ei possumus dicere: *Dimitte nobis debita nostra*: supr. 6. „ Et hinc cognoscimus (sicut dicit Joannes Epist. 1. cap. 4.) quoniam Christus manet in nobis, de Spiritu Sancto, quem dedit nobis. Ad ipsum etiam pertinet societas qua efficiunt unum corpus unici Filii Dei: quia quodammodo societas Patris, & Filii est ipse Spiritus Sanctus. Quisquis ergo reus fuerit impenitentia contra Spiritum Sanctum, in quo unitas, & societas communionis congregatur Ecclesiae, nunquam illi remittitur. *Chrysostomus* (hom. 42. in Matth. à med.) Vel aliter secundum primam expositionem. Judæi quidem ignorabant Christum quis esset, Spiritus autem Sancti sufficiens acceperunt experimentum, etenim Propheta per eum locuti sunt. Quod ergo dicit hoc est: Esto quia me offenditis propter carnem circumpositam; numquid & de Spiritu Sancto habetis dicere, Quoniam ignoramus eum? Propter hoc non ignoscibilis est vobis hæc blasphemiam, & hic, & illic dabitis vindictam: quia enim demones ejicere, & sanitates perficere, Spiritus Sancti est; non ergo mihi contumelias inferis solum, sed Spiritui Sancto; ideoque vobis inevitabilis erit condemnatio & hic, & illic. Etenim hominum hi quidem hic solum puniuntur, sicut qui indigni participaverunt mysteriis apud Corinthios; hi autem illic solum, sicut dives in inferno; hi autem hic, & illic, sicut & nisi Judæi, qui & hic intolerabilia passi sunt; Hierusalem capta, & ibi difficillimam sustinent poenam. *Rabanus*. In hac autem auctoritate extinguitur hæresis Origenis, qui asserit, post multa secula omnes peccatores veniam consecuturos; quæ refellitur per hoc quod

quod dicitur, quod non remittetur neque in hoc sæculo, neque in futuro. *Gregorius* in Dialogo (Lib. 4. cap. 39. alias 30. circa medium.) Datur enim intelligi quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam vero in futuro relaxari: quod enim de uno negatur, de quibusdam conceditur. Sed tamen hoc de parvis minimisque peccatis fieri posse credendum est; sicut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur qui culpam qualiter debeant declinare sciunt; aut in non gravibus culpis error ignorantia, quæ etiam post mortem gravant; si nobis in hac vita adhuc positus minime fuerint relaxata. Hoc tamen sciendum est: quia illic saltem de minimis nil quisque purgationis obtineat nisi qui hoc bonis actibus in hac vita positus, ut obtineat, promeretur. *Chrysostomus* (homil. 43. in princip.) Post priores redargutiones rursus eos aliter confundit. Hoc autem facit non ut seipsum accusatione liberet (ad hoc enim sufficiebant priora) sed eos corrigere volens: unde dicit; *Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum; aut facite arborem malam, & fructum ejus malum; ac si dicat: Nullus vestrum dixit, quod malum est aliquis a demone liberatus. Sed quia operibus non maledicebant, sed diabolus dicebant hoc operantem; demonstrat quod hæc accusatio est præter consequentiam rerum, & præter communes conceptiones. Talia autem confingere est immensa verecundia. *Hieronymus* (super *Aut facite arborem bonam*.) Constringit ergo eos syllogismo quem Græci vocant apycton, nos inevitabilem possumus appellare: quia interrogatus hinc inde concludit, (1) & utroque cornu premit. Si, inquit, diabolus malus est, bona opera facere non potest; si autem bona sunt quæ facta cernitis, sequitur ut non sit diabolus qui illa fecit: neque enim fieri potest ut ex malo bonum, aut ex bono oriatur malum. *Chrysostomus* (hom. 43. in Matth.) Etenim arboris dijudicatio à fructu apparet: non fructus ab arbore: unde sequitur *Siquidem ex fructu arbor cognoscitur*. Etenim arbor fructus est causa; sed tamen fructus arboris est demonstrativus. Vos autem contrarium facitis: in operibus enim nihil accusare habentes, contrariam de arbore fertis sententiam, me demoniacum appellantes. *Hilarus* (can. 12. in Matth. à med.) Sic ergo in præsens Judæos refellit, quia cum intelligerent Christi opera ultra humanam esse virtutem, noluerunt tamen ea quæ Dei sunt confiteri. Futuram vero omnem fidei perseverantiam coarguit, eorum scilicet qui divinitatem, & communionem*

S. Thom. Op. Tom. VIII.

(1) Al. & in utroque. (2) Al. efferberunt. (3) Al. hominis. (4) Al. vilem, item utilem.

nem paternæ substantiæ Domino detrahentes; in diversa hæresum studia (2) ceciderunt; neutrum facientes, nec inter Gentes sub venia ignorantiorum habitantes, nec in veritatis cognitione versantes. Arborem se in corpore positum significat, quia per anteriorem virtutis suæ fecunditatem exeat ubertas (3) omnis in fructus. Igitur arbor bona faciendâ cum fructibus bonis est, aut mala constituendâ cum malis fructibus non quia arbor mala possit constitui quæ bona est, nec è converso; sed ut per hanc significantiam intelligeremus Christum tanquam (4) inutilem relinquendum, aut tanquam bonorum fructuum utilitate retinendum. Ceterum medium se agere, & in Christum aliqua deferre, negare quæ maxima sunt, venerari tanquam Deum, Dei communionem spoliarè, blasphemiam Spiritus est, ut cum per admirationem tantorum operum Dei nomen detrahere non audeas, per malevolentiam mentis generositatem ejus abnegata paternæ substantiæ communionem deturpes. *Augustinus* de Ver. Dom. (serm. 12.) Vel in hoc admonuit nos Dominus ut bonæ arboris simus, ut bonus fructus producere possimus; ubi enim ait, *Facite enim arborem bonam, & fructum ejus bonum*, est præceptum salubre, cui obedientia est necessaria. Quod autem dicit, *Facite arborem malam, & fructum ejus malum*, non præceptum est ut faciatis, sed monitio ut caveatis: contra hoc enim dixit qui putabant se, cum mali essent, bona loqui posse, vel bona opera habere: hoc Dominus dicit esse non posse. Prius enim est mutandus homo, ut opera mutantur: si enim manet homo in eo quod malus est, bona opera habere non potest; si manet in eo quod bonus est, mala opera habere non potest. Omnes ergo malas arbores Christus invenit; sed dedit potestatem filios Dei fieri creditibus in nomine ejus. *Chrysostomus* (hom. 43. non procul à princip.) Quia vero non pro seipso, sed pro Spiritu Sancto facit sermonem, eos convenienter increpat dicens: *Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali?* Hoc autem dicit & eos incutans, & eorum quæ dicta sunt, demonstrationem ex ipsis præbens; quasi dicat: Ecce vos cum sitis arbores malæ, non potestis portare fructum bonum. Non ergo miror, quod hæc loquimini: etenim male nutriti estis à malis progenitoribus, & mentem malam habetis. Et vide, quod non dixit, Qualiter potestis bona loqui, cum sitis progenies viperarum? nihil enim hoc ad illum pertinet; sed *Qualiter potestis bona loqui, cum sitis mali?* Progenies autem viperarum eos dicit: quia in progenitoribus gloriabantur: ut

G 3

(1) Al. efferberunt. (2) Al. hominis. (3) Al. vilem, item utilem.

ergo excluderet eorum superbiam, separavit eos à cognitione Abraham, attribuens eis progenitores similibus morum. *Rabbanus* (super *Progenies vipararum*) Vel *progenies vipararum*, id est filios, & imitatores diaboli, eos appellat, quia scienter bonis operibus detrahunt; quod diabolicum est: unde sequitur: *Ex abundantia enim cordis os loquitur*. Ille homo ex abundantia cordis loquitur qui non ignorat ex qua intentione verba proba promanant: quod apertius ostendere volens, subiungit: *Bonus homo de bono thesauro profert bona, & malus homo de malo thesauro profert mala*. Thesaurus cordis intentio est cogitationis, ex qua interius arbiter iudicat, proventum operis, ut aliquando majora minorem habeant mercedem, aliquando ob incuriam cordis tepidi, majorum virtutum opera ostentantes, minora à Domino premia sortiantur. *Chrysostomus* (hom. 43.) Ex his etiam demonstrat suam deitatem scientem cordis occulta; quoniam non verborum solum, sed etiam malarum cogitationum exsolvent vindictam. Est autem naturæ continentia (1) supereminentis, inter nequitia verba per os extra effundi. Quare cum audieris hominem male loquentem: multo ampliore æstimes nequitiam quam verba demonstrant. Quod enim exterius dicitur, est superfluentia eius quod intus est: in quo eos vehementer tergit. Si enim quod dictum est ab eis, ita est malum, (2) excogita radix verborum quam maligna est. Contingit autem hoc decenter: lingua enim confusa multotiens non repente effundi nequitiam: cor autem nullum hominum habens testem, sine timore quæcumque vult parturit mala: Dei enim non multa cura est ei. Sed cum augetur multitudo malorum quæ intus sunt, quæ interim occultabantur, extra per verba proveniunt: & ideo dicit: *Ex abundantia cordis os loquitur*; & quod homo de thesauro cordis loquitur. *Hieronymus*. In hoc autem quod dicit, *Bonus homo de bono thesauro profert bona &c.* vel ipsos Judæos Deum blasphemantes ostendit, de quali thesauro blasphemiam proferant. Vel cum superiori questione hæret sententia, quod quomodo non possit bonus homo proferre mala, nec malus bona opera facere.

(1) *Chrysostomus* (hom. 43.) Post præmissa, eis Dominus multum timorem iniecit, ostendens quod ultimam dabunt vindictam qui talia deliquerunt: unde dicit: *Dico enim vobis*, *quod quicquid alligaveritis super terram, &c.*

(2) *Al.* supereminentis. *Legit P. Nicolajus*: Est autem naturæ consequentia, supereminentis intus nequitia verba &c. (2) *Al.* excogitata radix verborum quam magna est? (3) *Al.* deest. Vel. (4) *Al.* quia ex bonis. (5) *Al.* sed pro his.

EX EDIT. P. NICOLAJ. (a) *Hieronymus*. Hieronymi nomine prætermisso, Editiones aliæ sequentia cum Gregorii appendice confundunt.

quod omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddet rationem de eo in die iudicii. *Hieronymus* (super *Dico autem vobis*). Et est sensus: si otiosum verbum, quod nequaquam adificat audientes, non est absque periculo ejus qui loquitur, & in die iudicii reddet unusquisque rationem sermonum suorum; quanto magis vos, qui opera Sancti Spiritus calumniimini, & dicitis me in Beelzebub eijere demonia, reddiduri estis rationem calumnie vestrae? *Chrysostomus* (homil. 43.) Non autem dixit, Quod locuti estis vos, simul quidem omne hominum erudiens genus, simul autem minus onerosum faciens suum sermonem. Otiosum autem verbum est quod mendax est, quod calumniam habet. Quidam autem dicitur, quoniam & vanum, quale est quod risum movet inordinatum, vel turpe, vel invecundum. *Gregorius* in homil. 6. in Evan. (3) Vel otiosum verbum est quod aut utilitate rectitudinis aut ratione justæ necessitatis caret. (4) quod scilicet sine utilitate & loquentis dicitur, & audientis: sionis feriis, de rebus frivolis loquamur, & fabulas narremus antiquas. Ceterum qui securiliter replicat, & cachinis ora dissolvit, & aliquid profert turpitudinis, hic non otiosi verbi, sed criminosi tenebrici reus. *Remigius*. Ex superioribus autem verbis adhuc sequens dependet sententia cum dicitur: *Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis*. Non est autem dubium quia unusquisque de verbis suis malis quæ loquitur condemnabitur; verum tamen (4) ex bonis verbis non iustificatur quis, nisi ex intimo corde & devota intentione ea proferat. *Chrysostomus* (homil. 43.) Vide autem quia non est onerosum hoc iudicium. Non ex quibus alius dixit de te, sed ex quibus ipse locutus es, sententiam iudex feret. Non igitur accusatos timere oportet, sed accusantes: non enim illi cogitant accusare se pro his malis quæ audierunt, (5) sed hi pro his quæ male dixerunt.

(m) *Chrysostomus* (hom. 44. in princ.) Quia Dominus superius multotiens verbis invecundam phariseorum obstruxerat linguam, rursus ad opera veniunt; quod admirans Evangelista dicit: *Tunc responderunt ei quidam de scribis, & phariseis dicentes: Magister, volumus à te signum videre*: tunc scilicet cum flesti oportebat, cum admirari, cum obfuspeceret; sed tunc à malitia non desistunt. Dicunt enim: *Volumus*

à te signum videre, ut eum capiant. *Hieronymus* (super *Magister, volumus à te signum*). (1) Sic signa postulant quasi quæ viderant, signa non fuerint; sed in alio Evangelia quid petant plenius explicatur (Luc. 11.) *Volumus à te signum videre de cælo*: vel in morem Eliæ ignem de sublimi venire cupiebant; vel in similitudinem Samuelis tempore ætivo contra naturam loci mugire tonitrua, coruscare fulgura, imbres ruere, quasi non possint & illa calumniari, & dicere, ex occultis, & variis aeris passioibus accidisse: nam qui calumniaris ea quæ oculis vides, manu tenes, utilitate sentis, quid facturus esses in his quæ de cælo veniunt? Urique (2) respondebis & magos in Ægypto multa signa fecisse de cælo. *Chrysostomus* (hom. 44.) Verba autem eorum adulatione, & ironia sunt plena. Et prius quidem conviciabantur, demoniacum eum dicentes; nunc autem adulantur, vocantes eum magistrum. Propter hoc & Dominus eos vehementer arguit: unde sequitur: *Qui respondens ait illis: Generatio mala & adultera signum querit*. Et quidem cum ei conviciabantur, mansuete eis respondebat; cum autem adulabantur, conviciosa; demonstrans quod utraque passioe erat superior, & neque conviciis in iram deducitur, neque ab adulatione mollietur. Quod autem dicit, tale est. Quid mirum, si hoc in me facitis, qui ignotus sum vobis, cum in Patrem, cuius tantam accepistis experientiam, hoc idem fecistis, derelictis eo, ad dæmones currentes? Propter hoc autem eos dicit generationem malam, quia ingrati semper facti sunt circa benefactores, (3) & bene patientes deteriores sunt; quod est ultima malitia. *Hieronymus* (super *Generatio mala & adultera*). Egregie autem dixit, *Et adultera*, quia demiserat virum, & juxta Ezechielem, multis fe amatoribus copulavit. *Chrysostomus* (hom. 44.) Unde & monstrat se Patri æqualem, si ei non credere generationem adulteram facit. *Rabbanus* (super *Et signum non dabitur ei*). Deinde respondere incipit, non eis signum de cælo, quod indigni erant videre, sed de profundo inferni tribuens. Discipulis autem suis signum de cælo dedit, quibus æternam beatitudinis gloriam & prius in monte figuratiter, & post veraciter in calum superelevatus ostendit: unde sequitur: *Et signum non dabitur ei; nisi signum Jonæ Prophetæ*. *Chrysostomus* (hom. 44.) Quia non ut eos induceret signa faciebat (sciebat enim eos lapideos esse) sed ut alios (4) emendaret; aut quoniam non acciperent signum, quale est illud quod petebant. Signum

enim eis factum est quod propriam poenam cognoverunt ejus virtutem. Hoc igitur occulte insinuans dicit: *Signum non dabitur ei*, ac si diceret: Multa beneficia demonstravi: nihil horum vos alexit ad venerandum meam virtutem, quam cognoscetis per poenam quando civitatem vestram in terram projectam videbitis. Interim autem sermonem de resurrectione interponit, quem cognitari erant per ea quæ postea erant passuri, dicens: *Nisi signum jonæ Prophetæ: crux enim profecto credita non esset, nisi signa testantia habuisset*. Hæc autem non credita, & resurrectio utique credita non esset. Propter hoc & signum hoc vocat, & figuram in medium fert, ut veritas credatur: unde sequitur: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus*. *Rabbanus* (ubi supra). Ostendit Judæos ad instar Ninivitarum criminolos, & nisi poeniterent, subversioni proximos. Sed sicut illis denunciatur supplicium, & demonstratur remedium; ita Judæi non debent desperare veniam, si saltem post Christi resurrectionem egerint poenitentiam. Jonas enim, id est columba, vel dolens, signum est ejus super quem descendit Spiritus Sanctus in specie columbæ, & qui dolores nostros portavit. Piscis qui Jonam devoravit in pelago, significat mortem quam Christus passus est in mundo. Tribus diebus & noctibus fuit ille in ventre ceti, & iste in sepulcro: ille ejectus est in aridam, iste resurrexit in gloriam. *Augustinus* de Con. Evan. (Lib. 3. cap. 24.) Quidam autem modum locutionis Scripturæ nescientes, noctem voluerunt (5) advertere tres illas horas à sexta usque ad nonam, quibus sol obscuratus est, & diem tres horas alias, quibus iterum terris est redditus, id est à nona usque ad ejus occasum. Sequitur enim nox futura sabbati, qua eum suo die computata, erant jam duæ noctes, & duo dies. Porro autem post sabbatum sequitur nox primæ sabbati, id est illucelentis diei (6) dominici, in qua tunc Dominus resurrexit: Erunt ergo duæ noctes, & duo dies, & una nox, etiam si tota possit intelligi; nec ostenderemus quod illud diluculum patens ejus extrema sit: quapropter nec annumeratis illis sex horis, quarum tribus tenebratus est, & tribus illuxit, constabit ratio trium dierum, & trium noctium. Restat ergo ut hoc inveniat in illo Scripturarum usitato loquendi modo; quo à parte totum intelligitur. *Hieronymus* (super *Sicut fuit Jonas in ventre ceti*). Non quod omnes tres dies, & tres noctes in inferno fecerit, sed quod in parte parasceves, & dominice, & tota die

(1) *Al.* omittitur Sic. (2) *Al.* respondebitis. (3) *Al.* & beneficiis deteriores fiant. (4) *Al.* emendat. (5) *P. Nicolaj* habet annumerare. (6) *Al.* Domini.

sabbati tres dies, & tres noctes intelligantur. *Augustinus* 4. de Trinit. (cap. 9.) Ipsum enim triduum non plenum, & totum fuisse Scriptura testis est, sed primus dies à parte extrema totus annumeratus est; dies vero tertius à parte prima & ipse totus; medius autem inter eos, id est secundus dies absolute totus viginti quatuor horis fuit, duodecim nocturnis, & duodecim diurnis: nox enim usque ad diluculum, quo Domini resurrectio declarata est, ad tertium pertinet diem. Sicut enim primi dies propter futurum hominis lapsum à luce in noctem; ita isti propter hominis reparationem à tenebris in lucem computantur. *Chrysostomus* (hom. 44.) Non autem manifeste dixit, quod resurgeret, quia eum derisissent; sed occulte insinuat, ut & illi crederent quod præcivir. Non autem dixit, In terra, sed In corde terræ; ut & sepulchrum ostenderet, & quod nullus solam mortis apparentiam suspiceretur. Et tres dies propter futurum hominis lapsum à luce in noctem; ita isti propter hominis reparationem à tenebris in lucem computantur. *Chrysostomus* (hom. 44.) Non autem manifeste dixit, quod resurgeret, quia eum derisissent; sed occulte insinuat, ut & illi crederent quod præcivir. Non autem dixit, In terra, sed In corde terræ; ut & sepulchrum ostenderet, & quod nullus solam mortis apparentiam suspiceretur. Et tres dies propter futurum hominis lapsum à luce in noctem; ita isti propter hominis reparationem à tenebris in lucem computantur.

(n) *Chrysostomus* (hom. 44.) Ne aliquis æstimaret quod talia deinceps futura essent in Judæis, qualia Ninivitis contigerant, ut sicut Jonas illos convertit, & civitas fuit à periculo liberata, ita isti post resurrectionem converterentur; Dominus nunc totum contrarium ostendit, quoniam scilicet ex beneficio passionis nullum fructum perceperunt; sed & gravia patientur, ut infra ostendit per exemplum dæmonis. Interim autem ostendit quod juste patientur, dicens: *Viri Ninivite surgent in iudicio cum generatione ista.* *Remigius*. Ostendit autem Dominus his verbis unam esse malorum & bonorum resurrectionem futuram, contra quosdam hæreticos, qui dixerunt unam (1) esse resurrectionem bonorum, & alteram malorum. Destruitur etiam his verbis fabula Judæorum, qui solent dicere, quod ante iudicium mille annis celebraret resurrectio: aperte his verbis ostendens quia mox ut celebrabit resurrectio, celebrabitur, & iudicium.

(1) Al. omittitur esse.

dit: *Quia poenitentiam egerunt in prædicatione Jonæ; & ecce persequam Jonas hic.* Hic adverbium loci, non pronomen intelligas. Jonas, secundum septuaginta Interpretes, triduum prædicavit; ego tanto tempore; ille Assyriis genti incredulæ, ego Judæis populo Dei; ille voce locutus est simpliciter, nihil signorum faciens, ego tanta faciens; Beelzebub calumniam sustineo. *Chrysostomus* (hom. 44.) Non autem hic stat Dominus, sed & aliam annuntiationem adjungit dicens: *Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam: quia venit à finibus terre audire sapientiam Salomonis.* Istud plus fuit quam prius. Jonas enim ad illos abiit; Regina autem Austri non expectavit Salomonem ad ipsam ire, sed ipsa ad eum accessit: & mulier, & barbara; & tantum remota, non mortem formidans sola cupidine verborum sapientum. Ibi ergo mulier advenit, hic ego veni: & ipsa quidem à finibus terre furere, ego autem civitates, & castra circumeo: & ille quidem de arboribus & lignis disputavit, ego autem de ineffabilibus mysteriis. *Hieronymus* (super *Regina Austri*). Eodem ergo modo condemnabit Regina Austri populum Judæorum, quo condemnabit viri Ninivite Israelium incredulum. Ista est Regina Saba, de qua in Regum volumine, & in Paralipomenon legitimus, quæ per tantas difficultates, gente sua, & imperio derelictis, venit in Judæam sapientiam audire Salomonis, & ei multa munera obtulit. In Ninive autem, & in Regina Saba occulte fides nationum præfertur Israeli. *Rabanus* (super *Quia venit à finibus*). Ninivite significant eos qui peccare desistunt; Regina vero eos qui peccare nesciunt: poenitentia enim peccata abolet, sapientia cavet. *Remigius*. Pulchre autem Ecclesia de Gentibus congregata. Regina dicitur, quia morès suos regere novit: de qua Psalmista (Psalm. 44.) „Aspexit Regina à dext. „tris tuis.“ Austri autem Regina est, quia ardore Spiritus Sancti superabundat: auster enim ventus calidus significat Spiritum Sanctum. Salomon autem, qui interpretatur pacificus, significat ipsum de quo dictum est Ephes. 2. „ Ipse est pax nostra.“

(o) *Chrysostomus* (hom. 44. parum ante med.) Quia Dominus dixerat Judæis: *Viri Ninivite surgent in iudicio, & condemnabunt generationem istam;* ne propter temporis tardationem contemnerent, & fierent pigiores, ostendit quod non solum in futuro sæculo, sed & hic gravissima patientur, futuram in eis poenam sub quodam ænigmatè subdens: unde sub-

(1) Al. desunt.

cit: *Cum autem immundus spiritus exierit ab homine.* *Hieronymus* (super *Cum immundus spiritus*). Quidam istum locum de hæreticis dictum putant, quod immundus spiritus, qui in eis ante habitaverat; quando Gentiles erant, ad confessionem veræ fidei ejiciatur; postea vero cum se ad hæresim transfulerint, & simulatis virtutibus ornaverint domum suam, tunc aliis septem nequam spiritibus adjunctis, revertatur ad eos diabolus, & habitat in illis; sicutque novissima eorum peiora prioribus. Multo quidem peiori conditione (1) sunt hæretici quam gentiles: quia in illis spes fidei, in istis est pugna discordiæ: cum hæc intelligentia plausum quemdam, & colorem doctrinæ præferat, nescio an habeat veritatem: ex eo enim quod, finita vel parabola, vel exemplo, sequitur: *Sic erit generationi huic pessima,* compellimur non ad hæreticos, & quosque homines, sed ad Judæorum populum referre parabolas: ut contextus loci non (2) passim & vagus in diversum fluctuet, atque insipientium more turbetur; sed hærens sibi vel ad priora, vel ad posteriora respiciat. Unde immundus spiritus exiit à Judæis quando acceperunt legem; expulsus autem à Judæis, ambulavit per Gentium solitudines: unde sequitur: *Ambulat per loca arida, quærens sibi requiem.* *Remigius*. Loca arida appellat corda Gentium ab omni humore salutarium aquarum, hoc est sanctarum Scripturarum, & spiritualium donorum, & ab infusione Sancti Spiritus aliena. *Rabanus*. Vel loca arida sunt corda fidelium, quæ à mollitie fluxæ cogitationis expurgata, calidus insidiator explorat, si quos gressus ibi figere possit; sed castas mentes effugiens diabolus in solo corde pravorum gratiam sibi potest invenire quietem; unde sequitur, *Et non invenit.* *Remigius*. Putabat autem diabolus se perpetuam quietem posse habere in gentili populo; sed subditur, *Et non invenit:* quia apparente Dei Filio per mysterium incarnationis suæ, gentilitas credit. *Hieronymus* (super *Revertar in domum meam*). Quæ cum Domino credidisset, ille non invento loco in nationibus, dixit: *Revertar in domum meam unde exivi.* Habeo Judæos quos ante dimiseram. *Et veniens invenit eam vacantem, seopis mundatam, & ornatam.* Vacabat enim templum Judæorum, & Christum hospitem non habebat dicentem (Joan. 14.) „Surgite, & abeamus.“ hinc. „Quia igitur, & Dei, & Angelorum præsidia non habebant, & ornati erant superfluis observationibus legis, & traditionibus pharisæorum; revertitur diabolus ad sedem pristinam, & septenario numero sibi ad-

(1) Al. desunt.

(2) Al. passivus.

(3) Al. quod cum.

dito dæmonum, habitat pristinam domum; & sunt novissima illius populi peiora prioribus: multo enim nunc majore dæmonum numero possidentur, blasphemantes in synagogis suis Christum Jesum, quam in Ægypto possessi fuerant ante legis notitiam: quia aliud est venturum non credere; aliud non suscepisse qui venerit. Septenarium autem numerum adjunctam diabolo, vel propter sabbatum intellige, vel propter numerum Spiritus Sancti, ut quomodo in Esaia super florem qui de radice Jesse descendit, septem spiritus virtutum descendisse narrantur, ita è contrario vitiatorum numerus in diabolo consecratus sit. Pulchre ergo septem spiritus assumi dicuntur, vel propter violationem sabbati, vel propter criminalia peccata, quæ contraria sunt septem donis Spiritus Sancti. *Chrysostomus* (hom. 44. in Matth. circ. med.) Vel hic poenam eorum demonstrat: dicit enim, (3) quod sicut cum dæmoniaco liberati fuerint ab infirmitate, si desidiores efficiantur, graviter attrahunt adversus se phantasiam; ita & in vobis fiet: etenim ante detinebamini à dæmone, quando idola adorabatis, & filios vestros dæmonibus occidebatis; sed tamen non dereliqui vos; sed expulsi dæmonem illum per Prophetas, & per memetipsum rursus veni, amplius expurgare vos volens. Quia igitur non vultis attendere, sed in majorem exciditit nequitiam (gravius enim est occidere Christum quam Prophetas) propter hoc difficiolora patientur. Quæ enim sub Vespasiano, & Tiro contigerunt eis, multo graviora fuerunt his quæ passi sunt in Ægypto, & in Babylone, & sub in Antiocho. Nec hoc solum ostendit, sed quoniam ab omni virtute erant desolati, & dæmonum actibus occupabiles magis quam ante. Hæc autem non solum ad illos, sed ad nos etiam dicta esse, rationem habet, si illuminati, & à prioribus eruti malis, rursus ab eadem possideamur nequitia: etenim difficiolor jam erit poena posteriorum peccatorum: propter quod paralytico Christus dicit Joan. 5. „Ecce sanus factus es; es: noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.“ *Rabanus*. Homo enim quilibet ad fidem conversus est, à quo diabolus per baptismum ejicitur, qui ejectus inde loca arida peragratur, id est corda fidelium. *Gregorius* 33. Moral. (cap. 5. super illud Job 40. „Sub umbra dormit.“ cap. 3. in nov. exempl.) Loca enim arenata, atque iniqua sunt corda iustorum, quæ per disciplinæ fortitudinem ab omni carnalis concupiscentiæ humore siccantur. Loca vero humentia sunt terrenorum hominum mentes, quas humor carnalis concupiscentiæ, quia

replet, fluidas facit, in quibus diabolus iniquitatis suæ vestigia tanto altius imprimit quanto in eisdem mentibus per transitus illius, quasi in fluxa terra, descendit. *Rabbanus*. Rediens autem ad domum suam unde exierat, invenit eam vacantem, à bonis actibus per negligentiam; *scopis mundatam*; scilicet à vititiis pristinis per baptismum; *ornatam* simulatis virtutibus per hypocritism. *Augustinus* de Quæst. Evang. (Lib. 1. quæst. 8.) Unde per hæc verba signat Dominus quosdam ita credituros, ut non possint ferre laborem continentiae, & ad sæculum redituri sint. Quod dicit, *Assumit secum alios septem*, intelligitur, quia cum quis ceciderit de iustitia, etiam simulationem habebit. Cupiditas enim carnis expulsa per penitentiam confuetis operibus, cum non invenerit in quibus delectationibus conquiescat, avidius redit, & rursus occupat mentem hominis, si negligentia subsecuta est, ut non introduceretur tamquam habitator mundatæ domus sermo Dei per sanam doctrinam; & quoniam non solum habebit illa septem vitia, quæ septem virtutibus sunt contraria spiritualibus; sed etiam per hypocritism se ipsas habere virtutes simulabit, propterea assumptis secum septem aliis nequioribus, hoc est ipsa septenaria simulatione, redit ipsa concupiscentia, ut sint novissima hominis illius peiora prioribus. *Gregorius* 7. Moral. (super illud Job 6., Qui cepit ipse me conterat: cap. 7. in novis exemp.) Plerumque etiam fit ut cum mens ex ipso exordio sui profectus extollitur, cumque se iam quasi de virtutibus erigit, favienti contra se adversario aditum pandat; tantoque se vehementius in ejus contractione exhibet, quanto & gravius, quia vel ad modicum fuerat projectus, dolet.

(p) *Hilarus* (a) (can. 12.) Quia prædicta omnia in paternæ majestatis virtute loquebatur, nuntianti sibi, quod foris à matre, atque fratribus expectaretur, quid responderit, Evangelista demonstrat, subdens: *Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus, & fratres foris stabant, querentes loqui ei.* *Augustinus* de Con. Evang. (Lib. 2. cap. 40.) Hoc sine dubio convenienter gestum intelligere debemus: præmisit enim cum ad hoc narrandum transiret: *Adhuc eo loquente ad turbas*. Quid est autem adhuc nisi quando illud loquebatur? Nam & Marcus post illud quod de blasphemia Spiritus Sancti retulerat, dixit cap. 3. „Et veniunt mater ejus, & fratres.“ Lucas autem non hujus rei gestæ ordinem tenuit, sed præoccupavit hoc, & re-

cordatum ante narravit. *Hieronymus* contra Helvidium (circ. med.) Hinc Helvidii una propositio sumitur, ex hoc quod fratres Domini in Evangelio nominantur. Unde, inquit, fratres (1) Domini dicti sunt qui non erant fratres? Sed jam nunc sciendum est, quatuor modis in Scripturis divinis fratres dici: natura, gente, cognatione, & affectu. Natura, ut Esau, & Jacob. Gente, ut omnes Judæi fratres inter se vocantur, ut in Deuteronomii cap. 17. „Non poteris constituere super te hominem alienum, qui non est frater tuus.“ Porro cognatione fratres vocantur qui sunt de una familia; sicut in Genesi cap. 13. „Dixit Abraham ad Lot: Non sit rixa inter te & me, quoniam fratres sumus.“ Affectu etiam fratres dicuntur: quod in duo dividitur, (2) in speciali, & in communi. In speciali, quia omnes Christiani fratres dicuntur, ut Salvator dicit Joan. 20. „Vade, dic fratribus meis.“ Porro in communi, quia omnes homines ex uno patre nati, pari inter nos germanitate conjungimur, sicut ibi Esa. 66. „Dicite his qui oderunt vos: Fratres nostri vos estis.“ Interrogo ergo, juxta quem modum fratres Domini in Evangelio appellantur. Juxta naturam? Sed Scriptura non dicit nec Mariæ eos (3) vocans filios, nec Josephi. Juxta gentem? Sed absurdum est ut pauci ex Judæis vocati sint fratres, cum omnes qui ibi fuerunt (4) Judæi, fratres potuerint appellari. Juxta affectum humani juris, & spiritus? Verum sit: qui magis erant fratres, quam Apostoli, quos Dominus docebat intrinsecus? Aut si omnes, quia homines, sunt fratres, stultum fuit nuntiare quasi proprium: *Ecce fratres tui quarunt te*. Restat igitur ut fratres eos intelligas appellatos cognatione, non affectu, non gentis privilegio, non natura. *Hieronymus* super Matth. (in fine quasi Com. 12. cap.) Quidam vero fratres Domini de alia uxore Joseph filios suspicantur, sequentes deliramenta apocryphorum, (5) & quamdam Elscham mulierculam confingentes. Nos autem fratres Domini; non filios Joseph, sed consobrinos Salvatoris, fororis Mariæ materteræ Domini filios intelligimus; quæ esse dicitur mater Jacobi minoris, & Joseph, & Judæ, quos in alio Evangelii loco fratres Domini legitimus appellatos. Fratres autem consobrinos dici, omnis Scriptura demonstrat. *Chrysostomus* (hom. 45.) Vide autem & fratrum ejus elationem: cum enim deceret eos ingredi, & audire cum turba; vel si hoc non vellent, expectare finem sermonis, & tunc eum adire: hi

(1) Al. Domini Dei sunt. (2) Al. in speciale, & commune, & sic infra. (3) Al. vocatos. (4) Al. deest Judæi. (5) Al. & quamdam mæcham, vel escam mulierculam. EX EDIT. P. NICOL. (a) Paulo aliis verbis quoad posteriorem appendicem.

extra eum vocant, & coram omnibus hoc faciunt, & superfluum honoris amorem ostendentes, & monstrare volentes quod cum omni pietate Christo aliquid injungunt: quod & Evangelista ostendit, hoc ipsum obscure insinuans, cum dicit: *Adhuc eo loquente*; ac si diceret: Numquid non erat tempus aliud? Quid autem & loqui volebant? Si pro veritatis dogmatibus, communiter hoc proponere oportebat, ut & alios lucrarentur; si autem de aliis sibiipsis pertinentibus, non oportebat ita festinanter vocare: unde manifestum est quoniam solum ex vana gloria hoc faciebant. *Augustinus* de Natura, & gratia (cap. 36.) Sed quidquid (1) dicatur de fratribus, de sancta Virgine Maria, propter honorem Christi, nullam profus, cum de peccatis agitur, habere volo quæstionem. Inde enim scimus quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendam omni ex parte peccatum, quod concipere, & parere meruit eum quem constat nullum habuisse peccatum.

Sequitur: *Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris stant, querentes te.* *Hieronymus* (super *Adhuc eo loquente*.) Videtur mihi iste qui nuntiat, non fortuito & simpliciter nuntiare; sed insidias tendere, utrum spirituali operi carnem, & sanguinem præferat: unde & Dominus non quod matrem negaret, & fratres, exire contempsit; sed quo responderet insidiant. *Chrysostomus* (hom. 45.) Neque autem dixit: Vade dic ei, quoniam non est mater mea; sed ad eum qui nuntiare extendit sermonem: sequitur enim: *At ipse respondens dicensi sibi ait: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?* *Hilarus* (can. 12.) Non autem fatidiose de matre sua sensisse existimandus est, cui in passione positus maxime solitudinis tribuit affectum. *Chrysostomus* (hom. 45.) Quod si negare vellet matrem, tunc utique negasset quando Judæi exprobabant ei de matre. *Hieronymus*. Non ergo, juxta Marcionem, & Manichæum, matrem negavit, ut natus de phantasmate putaretur; sed Apostolos cognatione prætulit, ut & nos in comparatione dilectionis, carni spiritum præferamus: (a) nec maternum refutat obsequium pietatis, cujus præceptum est, Exod. 20. „Honora patrem tuum, & matrem tuam:“

sed paternis se mysteriis, vel affectibus amplius quam maternis debere demonstrat: unde sequitur: *Et extendens manum in discipulos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei.* *Gregorius* in hom. (3. in Evang.) Fideles quidem discipulos fratres nominare dignatus est Dominus dicens infra 28. *Ita, nuntiate fratribus meis*. Qui ergo frater Domini fieri ad fidem veniendo potuit, quærendum est quomodo etiam esse possit mater. Sed sciendum nobis est, quia qui Christi frater, vel soror est in credendo, mater efficitur prædicando; quasi enim parit Dominum quem cordi audientis infundit; & mater ejus efficitur, si per ejus vocem amor Domini in proximi mente generatur. *Chrysostomus* (hom. 45.) Cum his autem quæ dicta sunt & aliud nos docuit, videlicet in nulla cognatione confidentes, virtutem negligere. Si enim matris nihil prodest matrem esse, nisi virtus adesse; quis utique alius per cognationem salvabitur? Una enim nobilitas sola est, Dei facere voluntatem; & ideo sequitur: *Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in caelis est &c.* Multæ mulieres beatificaverunt sanctam Virginem illam, & ejus uterum, & optaverunt tales fieri matres. Quid est igitur quod prohibeat? Ecce latam vobis constituit viam; & licet non mulieribus solum, sed & viris fieri matrem Dei. *Hieronymus* (circ. fin. Com. in 12. cap.) Dicamus autem, & aliter. Salvator loquitur ad turbas: intrinsecus erudit nationes: mater ejus, & fratres, hoc est synagoga, & populus Judæorum foris stant. *Hilarus* (can. 12. ut supra.) Cum itaque ingrediendi ad eum haberent, ut ceteri, potestatem; (2) quia tamen in sua venit, & sui eum non receperunt, ingressu ejus atque aditu abstinent. *Gregorius* in hom. (1. in Evang.) Unde & mater ejus cum quasi non agnoscerit, foris stare perhibetur: quia videlicet synagoga idcirco ab auctore suo non recognoscitur, quia legis observationem tenens, spirituales intellectum perdidit, & se ad custodiam literæ foris fixit. *Hieronymus* (in fin. Com. ad 12. cap. Matth.) Cumque rogaverint, & quæsierint, & nuntium miserint, responsum accipient, liberos eos esse arbitrii, & intrare posse, si velint & ipsi credere.

(1) Al. Sed, inquit, dicatur. (2) Al. sed quia.

EX EDIT. P. NICOL. (a) *Ambrosius* in Lucam Lib. 6. super 8. cap. Lucæ, ubi hæc ipsa referuntur. Perperam porro *Ambrosii* appendix prius fundebatur cum precedente, quæ *Hieronymi* est.